

Дослідження печер у межиріччі Збруча і Серету Борщівською спелеосекцією „Музей”

Значна кількість великих печер на відносно невеликій території Борщівського району, їх неповторне наукове й естетичне значення перетворили цей край у важливий печерний регіон. Тут зосереджені найбільші гіпсові печери світу. Заслугою багатьох поколінь спелеологів є відкриття та вивчення складних печерних лабіринтів. В той же час дана територія є надзвичайно перспективним спелеологічним регіоном, де є можливість відкрити нові великі печери. Активні пошукові роботи тут проводить спелеосекція „Музей”.

Археологічна експедиція Борщівського краєзнавчого музею ще з початку 1990-х рр. здійснює розкопки в печерних порожнях. При експедиції діяв спелеозагін, на основі якого пізніше утворилася самостійна секція спелеологів. Її засновниками стали Михайло Сохацький (голова), Олександр Дудар, Мирослав Бойко.

Основні зусилля були зосереджені на дослідженні печери „Вертеба” – унікальної археологічної пам’ятки трипільської культури (IV-III тис. до н.е.). Здійснено масштабні пошукові роботи. Завершено суцільне обстеження території на півдні Тернопільської області, зібрано інформацію про перспективні спелеологічні об’єкти, обстежено десятки карстових провалів, тріщин, прокопано сотні метрів в замитих понорах.

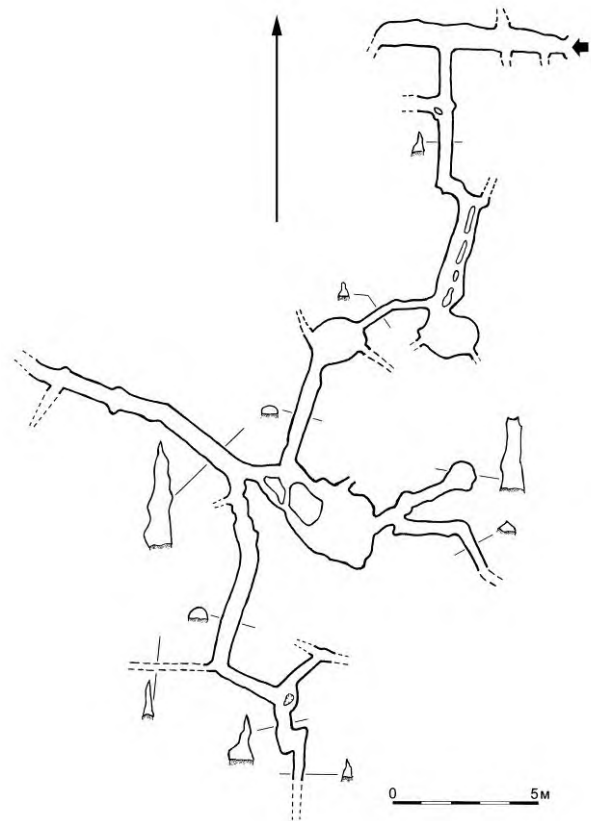
Вже понад 10 років копаємо досить цікаву і перспективну печеру-понор „Музейна” в масиві, який розділяє „Озерну” і „Оптимістичну”. За цей час було все – і радість від досягнутого успіху, і – повне розчарування від невдач. Пройдено понад 70 м. суцільно замитої кам’яної труби із сильною тягою, піднято на поверхню тони землі і породи. Чотири рази жажливі весняні повені повністю замулювали понор, але ми знову поверталися сюди. Та про все по-порядку.

Отже, даною статтею розпочинаємо серію публікацій про попередні результати наших досліджень. Першопроходження та вивчення карстових печер завжди пов’язано із значними зусиллями, а іноді і небезпекою. В різні роки авторам під час проведення спелеологічних досліджень допомагало багато людей, які залишивши різні важливі справи, вирушали з нами на пошук незвіданого, бо вірили в успіх. Вважаємо приємним обов’язком висловити їм вдячність.

В останні роки зусиллями авторів та багатьох наших помічників вдалося дослідити невідомі досі печерні порожнини. Публікуємо попередні результати їхнього вивчення.

Печера „Експедиційна”. Знаходиться за 3 км. на північний захід від села Більче-Золоте. Вхід до печери розміщений на плато, за 800 метрів від високого лівого берега річки Серет. Він являє собою добре промитий щілиноподібний хід (ширина 0,6 м) у борті карстової лійки, яка замикає великий карстовий прогін. Сучасний водозбір порожнини співпадає також з невеликою балкою північно-західного напрямку. Довжина печери 65 м, глибина – 5 м. Середня ширина ходів – 0,9 м, максимальна – 2 м, висота ходів – 0,5-2 м, об’єм – 80 м³. Робоча назва печери – „Об’єкт № 2”.

Печера закладена в масивних крупнокристалічних гіпсах сірого і медового

План печери Експедиційна

кольорів. Породи залягають практично горизонтально. Вхід утворився внаслідок провалу невеликого гроту. Заповнювач складається з чорнозему і глини, вторинних хемогенних утворень немає. Зустрічається пластинчастий гіпс. Як правило, стіни печери покриті тонким шаром мокрого чорнозему і глини. Печера лабіринтової будови, має незначний нахил у південно-західному напрямі. Порожнина, місцями куполоподібна, іноді неправильної форми. Вапнякове перекриття над порожниною відсутнє. Печера суха. У двох місцях зафіксовані заглиблення з водою. Поверхнєве постачання водою незначне, в основному під час топлення снігу і дощів. У привхідній частині періодично спостерігається конденсат. Рух повітря хаотичний, відчувається тяга повітря, скупчення газів не виявлено.

Один з авторів статті ще у 1984 р. намагався проникнути у підземелля. Тоді вдалося відкопати вхід і пройти вузькою щілиною 5 м. до розширення, однак далі дорогу перекривала земляна висипка. Лише у 1997 р. розпочалися систематичні дослідження, які тривали до 2000 р. Кожного літа, паралельно з археологічними розкопками в печері „Вертеба”, спелеозагін експедиції штурмував цю складну для проходження печеру. Вагомим аргументом для проведення тут масштабних робіт стали дані з монографії В. Дублянського і М. Смольникова¹, про те, що формування печерних ходів на даній території відбувалося в умовах вільного перетоку води через меандр, між поглиблюючими субпаралельними долинами річки Серет. Отже, печера „Вертеба” повинна продовжуватися у північно-західному напрямкові, де вона і закінчується широкими ходами, причому майже повністю замитими алювіальними відкладами. Водночас, проведені геофізичні дослідження довколишньої місцевості давали обнадійливі результати. Стало відомо, що на відстані 300 м у північно-західному напрямі від печери знаходиться потужна закарстована зона, що являє собою систему карстових порожнин, розміри яких такі ж, як і зали відомої частини печери „Вертеба”. На поверхні, саме тут, розташована значна кількість замкнутих долин, лійок і заглиблень. В одній із таких карстових лійок 1997 р. ми розпочали роботи.

Вхід до печери Експедиційна

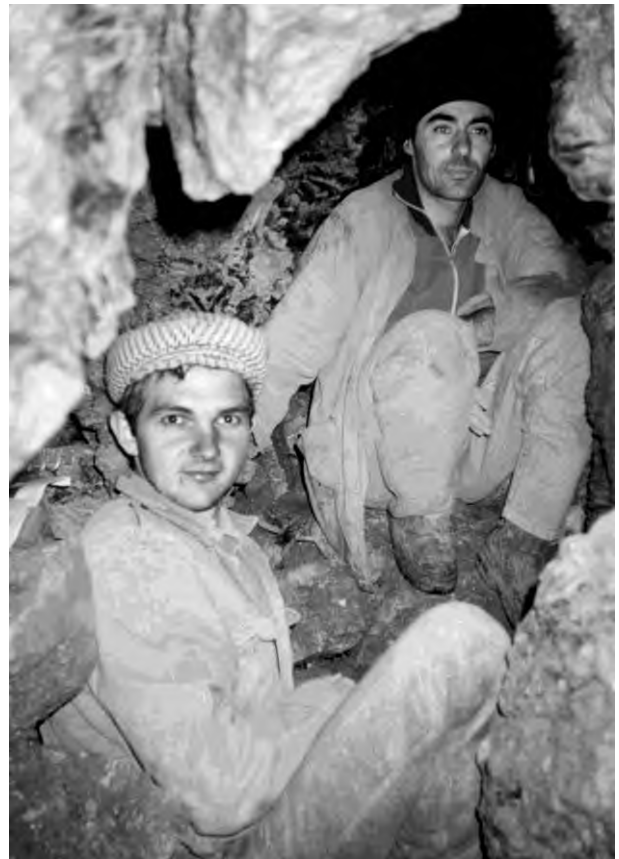
Спочатку поглибили дно понору до чотирьох метрів, і доступ до вузької горизонтальної вхідної щілини став більш зручним. Далі можна було розправити плечі і продовжувати рух вперед. Два транспортні мішки безперервно „бігали” на поверхню. Хід простягався паралельно до долини, а нам потрібно було дістатися до масиву. І тут несподіванка: коли поглибили долівку – відкрилась щілина з відчутною тягою. Хід виявився замитим майже під саму стелю і надто вузьким для нормальної роботи. За годину витягували до п’яти транспортників землі. Кожен пройдений метр був великою перемогою. Виручили два ходи без продовження, в які ми закидали „колобки” намулу. Радості не було меж, коли на видиху протиснулись в перший невеличкий зал висотою до трьох метрів, із земляним склепінням і гіпсовими стінками, вкритими гострими карами. Мергелева висипка перекривала вузьку щілину – єдиний хід вглиб печери. Щоб іти далі, потрібно було витягнути біля двох тон породи. Здійснити це через пройдений хід було неймовірно складно і довго. На обідній нараді прийняли авантюрне рішення: зробити точну топографічну зйомку, визначити місцезнаходження залу і прокопати хід з поверхні. Найбільше думки розбігалися щодо глибини майбутньої шахти.

Для надійності заміри робили декілька разів. Потрібно було врахувати перепад висот печерних ходів, кривизну денної поверхні рельєфу. Невелика похибка могла нанівець звести задумане. Через годину контури залу були накреслені на траві. Копали з великим завзяттям – десь там, глибоко під ногами, була печера. Коли досягли двометрової глибини, почали сумніватись у вірності вибраної методики. Та враз несподівана знахідка розвіяла песимістичні настрої – на дні ями відкрилася неширока діра і ми побачили на дні глибокого печерного ходу залишену нами лопату.

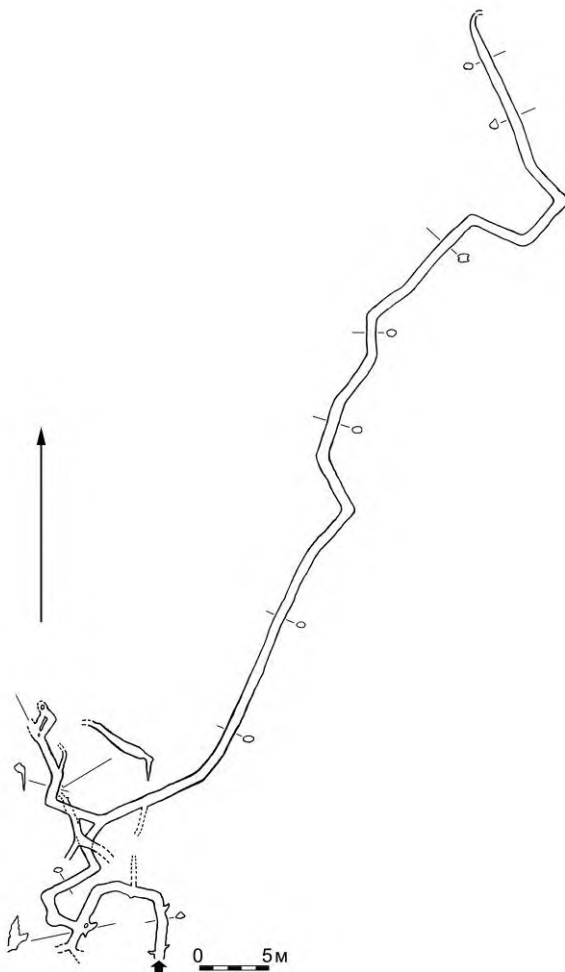
Шахту поглибили до семи метрів, відкопали засипаний хід. Але його проповзання супроводжувалось обов'язковим застряганням і забирало багато сил. Та маючи досвід, ми викопали ще одну шахту і увійшли в невеликий лабіринт. Висота окремих ходів сягала чотирьох метрів, але всі вони закінчувались глухими кутами. Печера була дуже вологою і холодною, комбінезони швидко намокали, в'язкий намул налипав на інструмент. Лише великим зусиллям волі долали метр за метром.

В третій літній експедиції загальна довжина лабіринту вже становила понад 60 метрів. Завершальні роботи проводили в ході „Останньої надії”, але кінця його так і не досягнули.

Печера „Кадуб”. Вхід до печери „Кадуб” знаходиться за 1,5 км на північний захід від села Сков'ятин, в урочищі „Кадуб”. Він розташований у тальвезі сухої прадolini. Це велика конусоподібна лійка з активним понором, який постійно приймає рихлий матеріал. Фактично вхід є своєрідною дренажною системою. Над гіпсами рівним шаром залягають карбонатні породи – ратинські вапняки. Потужність їх в данному місці сягає 1,5-2 м. Вище залягають четвертинні відклади: глини і суглинки. Виразною особливістю верхньої частини гіпсової

У привхідній частині печери Кадуб

План печери Кадуб

товщі є розвиток тут крупнокристалічних різновидів гіпсу темно-коричневого кольору. Загальна довжина печери 116 м., глибина 9 м, середня ширина ходів – 0,9 м., висота – 0,5-2 м, об'єм – 65 м³. На стінках зустрічаються вкраплення пластинчастого гіпсу. Ходи розміщені на різних рівнях (до 2 м). Конденсат у вхідній частині постійний, температура повітря +10°C. Проводячи роботи в печері „Кадуб”, ми практично нічого не знали про історію попередніх спелеодосліджень цієї порожнини. Тепер стало відомо, що її відкрили тернопільські спелеологи в 1966 р. і дали назву „СК-13”. Пізніше, в 1978 р. тут працювали київські спелеологи (керівник – Рогожников В. Я.), і назвали її „Труба”.

Місцезнаходження карстового провалу нас приваблювало. Починаючи з 1993 р., ми проводили тут постійні спостереження. Лише в листопаді-грудні 2000 р., взявши до уваги сприятливі геологічні та кліматичні умови, вирішили розпочати дослідження. Вивчивши уважно лійку, вирішили розчистити вертикальну шахту в тому місці, куди зникає вода. Перших півтора метри являли собою суміш дрібного каміння, ґрунту і хмизу. Потім довелося розбирати завал з каменю. Окремі блоки мали по сто і більше кілограм. Працювали між стінками хаотично нависаючого каміння і корінною породою, в умовах високого ризику. На другий день роботи, на глибині п'яти метрів відкрилась порожнина. Пройшовши на колінах кілька метрів, стали в повний

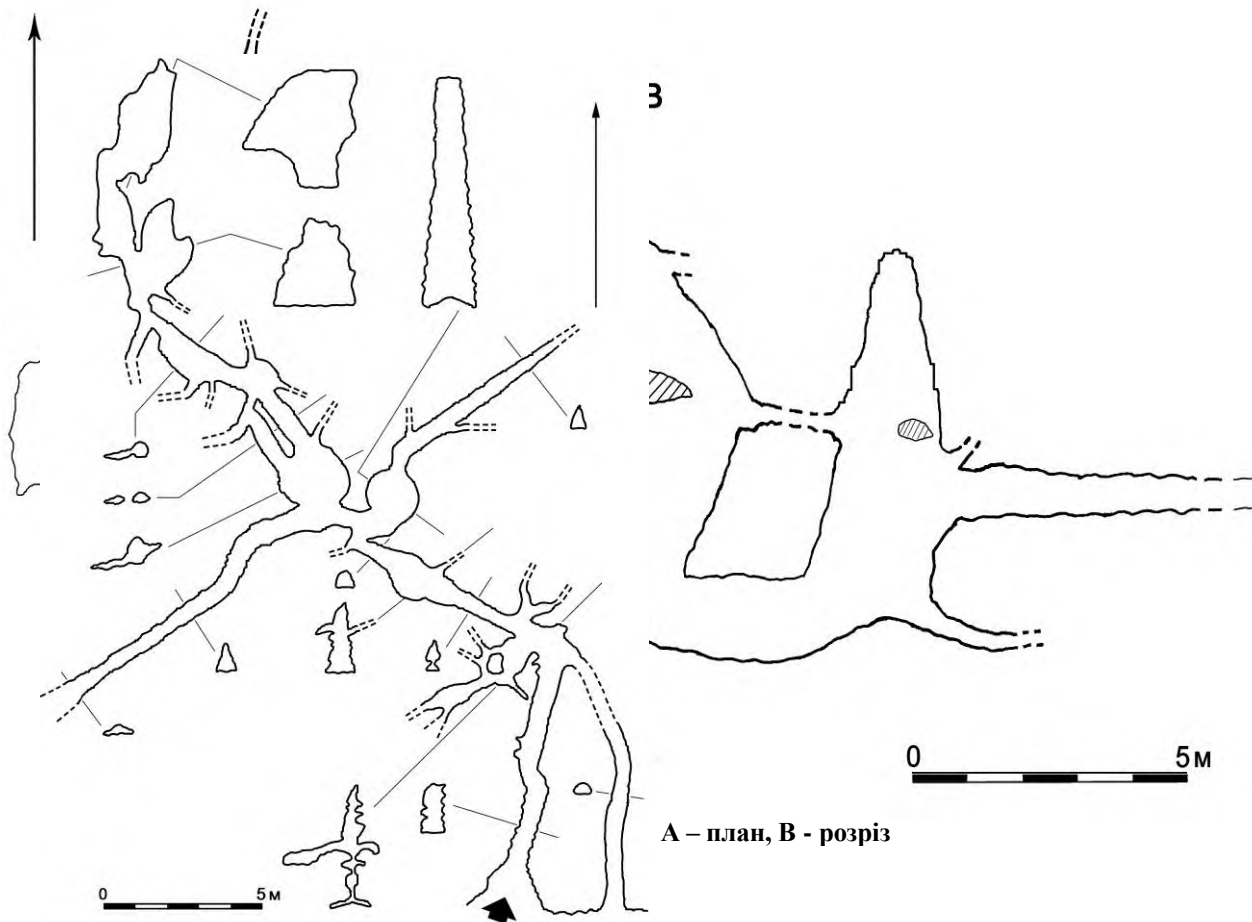
ріст. У кінці коридору виднівся ще один великий обвал. Під стелею виявили непрохідну щілину з вираженою резонацією, попереду вгадувалось розширення. Та потрапити в нього змогли лише на третій день, розкопавши низький замулений хід. Ми знову повернулися у верхній ярус печери. Тут ситуація різко змінилась: перепади висот до чотирьох метрів та декілька важкопрохідних розгалужень, долівка кам'яна, без глини. Кінця одного ходу, за формою подібного на трубу, так і не досягнули. Його напрямком виразно провадив у глибину гіпсового масиву. Наступного дня, під гаслом „Труба кличе!”, активно взялися долати незвичний хід. Він повністю вимитий у камені, має округлу форму, однак без жодного розгалуження. Пів години потрібно досвідченому спелеологу, аби протиснутися через таку кам'яну трубу з повним набором інструментів. У кінці хід різко пішов униз і закінчувався глиняним заповнювачем. Працювали по черзі, вниз головою, рівномірно розстеляючи вийняту землю по довжині ходу. Циркуляції повітря не було, тому через деякий час відчували нестачу кисню. З кожною хвилиною ставало важче дихати. Через три години, будучи на межі втрати свідомості, ми змушені були терміново покинути місце розкопу. А попереду вже проглядувався хід... За результатами досліджень склали план та опис пройдені нами частини печери.

Печера „Вертикальна”. Під час мандрівок урочищами південної частини Борщівського району будьте готові до несподіванок, особливо коли бачите під ногами строкатий візерунок бурих гіпсових кристалів. Завдяки виходам гіпсу на поверхню великі ділянки карстових полів не розорюються. Це – мальовничі оазиси ендемічної рослинності. Часто на розпеченому сонцем камені можна зустріти прудких ящірок, сіру степову гадюку. Проте не плазуни є небезпекою для неухважного туриста, а карстові провали які інколи непомітні у траві. Одна з таких ділянок реліктового степу ховає у своїх буйних травах вхід до печери „Вертикальна”. Навіть бувалі спелеологи, потрапивши сюди, забувають про мету свого візиту, вмостившись на галявині посеред запашних суніць.

Підкорити цю печеру ми вирішили не випадково – надто багатообіцяючий карстовий масив, посеред якого вона знаходиться. Віднайти мало примітний вхід та вперше потрапити в печеру вдалося одному з авторів 26 червня 1987 р. Найскладнішою виявилася майже непрохідна вертикальна щілина у гіпсах, в яку можна протиснутися, лише видихнувши на кілька хвилин з легень повітря. Перша думка, яка приходить в голову після її проходження: „Чи зможу повернутись назад?” А високо над головою видніється клаптик синього неба. Та загадкова темрява під ногами збуджує уяву спелеолога і кличе вперед до незвіданого. Далі шлях не з приємних: внизу пустота, гострі кристали вимитого гіпсу рвуть комбінезон, до крові вриваються в тіло. На глибині 10 м опускаємось на невелику конусоподібну земляну висипку, по обидва боки від якої чорніють горизонтальні ходи. Проходимо далі в широкий зал. Тут на різній висоті знаходимо декілька ходів, засипаних обвальною породою. Багато часу затратили на розбирання обвалу, але пройшли лише

Біля входу до печери Вертикальна

План печери Вертеб Златого

А – план, В - розріз

додатково 5 м. Тому ми обрали іншу тактику досліджень та інший напрямок руху. Виконано план і опис підземної порожнини.

Вхід знаходиться між селами Більче-Золоте і Юр'ямпіль, на вершині лівого високого берега струмка „Кирничка”, на краю гіпсового масиву. На схилі відбувся ерозійний змив перекриваючих порід, тому гіпси вийшли на денну поверхню. Від вхідного колодязя, стінки нижньої частини якої мають кароподібну поверхню, йде вузький щілиноподібний хід. Він закладений по тріщині бічного відпору, яка пересікає невеликий двоюрисний зал. Прокрастовані тріщини пронизують верхню та середню частину гіпсової товщі. Нерозмиті тріщини простежуються на глибину 5-7 м. Значне порушення породи відмежує печеру в південно-східному напрямі. Воно представлене зоною дроблення, складеною дрібноглибовою брекчією, яка зцементувалася глинисто-карбонатним матеріалом. Розмір обломків крупнокристалічного гіпсу до 0,5 м. Печера суха, ніколи не замивається дощовими та сніговими водами. Тяги повітря не відчувається. Температура повітря у крайній від ходу ділянці порожнини становить +10°C.

Печера „Вертеб Златого”. За 1 км на північ від печери „Вертеба” розпочинається надзвичайно закарстований масив. Тут, на полі, рясніють свіжі провали та давні карстові лійки. Одна з них є об'єктом наших досліджень. Причиною її утворення став одноактний обвал склепіння порожнини, за значного розміру підземного залу і невеликої потужності перекриваючих порід (до 8 м). Характерною особливістю цього масиву є відсутність тортон-сарматських відкладів. Крупнокристалічні гіпси, потужністю понад 15 м, перекриті безпосередньо четвертинним чохлам. Карстова лійка вражає своїми розмірами. Вона має площу 0,125 га, діаметр до 40 м, глибина 8 м. Дно рівне. Місцеві жителі розповідають, що в 20-30-х рр. XX ст. житель с. Мушкарів П. Злотий кожного року, в літній період, на дні лійки розміщував цілу пасіку і в такий спосіб надійно захищав 20-30 вуликів від пронизливих вітрів, отримуючи багаті медозбори з навколишніх полів. З тих часів за велетенською ямою й закріпилася назва „Вертеб Златого”*

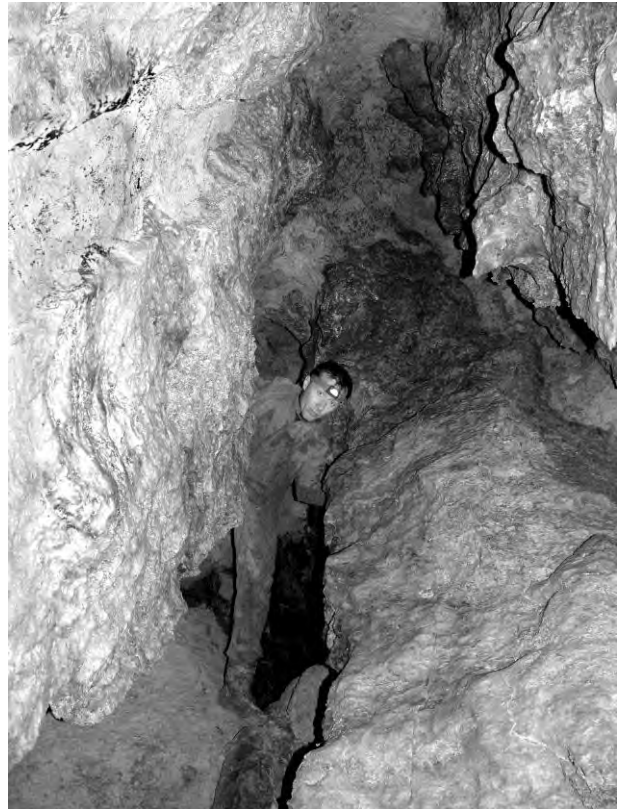
* Назва походить від старослов'янського слова „вертеб”, що означає „печера, важкодоступна яруга, балка”.

Перша спроба проникнути в масив з карстової лійки була здійснена одним з авторів ще в 1984 р. У той час вдалося розкопати початок вузького округлої форми ходу, і проповзти у незначне розширення. Далі між кам'яною долівкою і стелею, через щілину, проглядався просторий хід, але на жаль, для людини він був недосяжний. Через декілька років – чергова спроба. Разом з учнями Глибочецької середньої школи, біля північного корінного боку лійки в місці, де гіпси виходять на поверхню, ми прокопали колодязь на глибину 3 м і побачили, що в глибину веде добре промитий у гіпсовій породі широкий горизонтальний хід, повністю заповнений землею, який розчистити не було сил.

Прошли роки. На початку серпня 2000 р. саме тут заходами нашої спелеосекції та при підтримці учасників археологічної експедиції музею ми знову розпочали роботи. Зважаючи на древність лійки, годі було думати про легкодоступність печери, але високі виходи гіпсових скель вселяли оптимістичні настрої. Всі добре усвідомлювали, що вхід до печери знаходиться багато нижче існуючого дна лійки. Детально вивчивши скелі, вирішили копати вертикальну шахту вздовж тріщини. Хоча на дворі було дуже жарко, темп видачі землі на поверхню не сповільнювався. Працювали по змінах. На глибині трьох метрів наші розрахунки виправдались: відкрився широкий горизонтальний хід з щільним ґрунтовим заповнювачем. Аналіз поверхні гіпсових стінок вказував на миття їх древніми водами. Далі працювали ще з більшим завзяттям: копали майже в повний ріст, чотири відра безперервно передавались з рук в руки, два хлопці на поверхні ледь встигали витягувати землю. Таким способом ми пройшли близько 11 м. Проте вцент заповнений землею хід і глухий тупик не залишали нам надії на успіх, хоча на наступне літо ми планували продовжити розкопки. Та під час весняного обстеження території ми були приємно здивовані – в одному місці мергелеве склепіння стелі обвалилося, і відкрився вертикальний хід. З'ясувалося, ми не докопали 30 см до порожнини. Порівняно легко розчистивши важкопроходимі місця, ми склали план та опис.

Печера знаходиться у верхній частині десятиметрової пачки крупнокристалічних гіпсів. Середня висота ходів 0,9 м, середня ширина –1,5 м. Серед низьких ходів своїми розмірами виділяються два зали видовженої форми висотою до 4 м. В одному місці на нашому шляху раптово зникає стеля, і над нами злітає вверх на 7 м вертикальний хід діаметром 2 м.

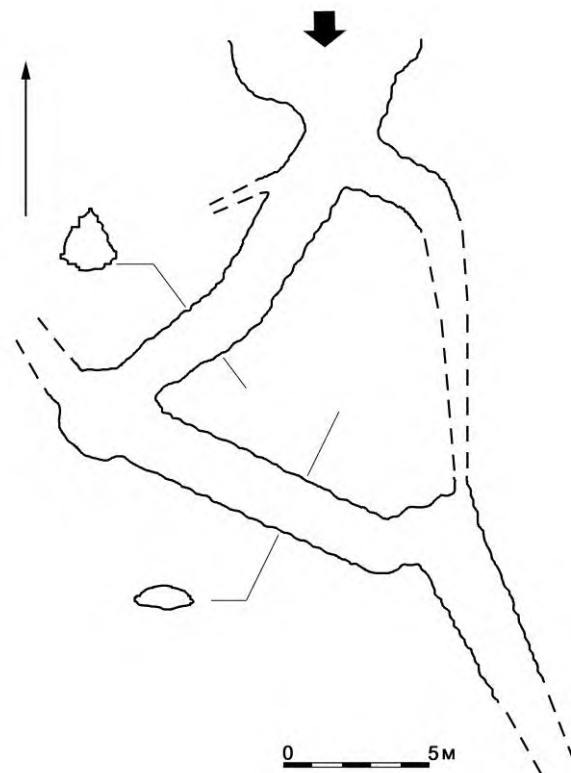
Це – своєрідний комин, або як його інколи ще називають „органна труба”. Він розсікає всю товщу гіпсів і доходить до ґрунтового покриву, а під ним невеликий конус, насипаний з обломків перекириваючих порід. Водою печера живиться інфільтраційним шляхом та під час танення снігу і сильних злив. Відчувається змінний рух повітря. Слідів відвідування людини підземної порожнини не виявлено. У даний час в печері мешкають лиси. Дослідження тривають.

**Дослідження нововідкритої ділянки у печері
Вертеб Златого**

Понор „Мокра яма”. Карстове поле, що поблизу села Худіївці, давно привертає увагу спелеологів. Неодноразово команди кращих дослідників прагнули підкорити його підземні порожнини, але брак часу чи природні катаклізми часто були серйозними перешкодами. Чергову спробу проникнути в глибини Бабинецького масиву здійснила наша група в серпні 2002 року. Об’єктом дослідження став карстовий провал, активний понор, що знаходиться обабіч польової дороги, яка веде до села Худиківці. У цьому місці до нас ще не працювали спелеологи (хоча поруч є давня карстова лійка, де у 1980-і рр. вели розкопки спелеологи з Тернопільського клубу „Поділля”, а зі сторони с. Худіївці, в понорі „Пудяків Вертеб”, в ті ж роки дослідження провадили київські спелеологи).

Водозбірна долина розмірами 320x80 м у південно-східній частині завершується поглинаючим понором. Гіпс в даному місці оголений. Потужність надгіпсової товщі сягає до 15 м. Перекриваючі відклади характеризується літологічною однорідністю (переважає глина). Гіпс переkritий півметровим шаром щільних хомогенних вапняків.

План печери Мокра Яма

Недоліком входу є поглинання великої кількості води під час дощів та повеней. Спочатку зробили кілька підготовчих виїздів, а потім організували тижневу експедицію. Працювали з великим оптимізмом, незважаючи на постійні дощі, що тоді випадали. У складних погодних умовах видавали на поверхню кубометри намулу і обвального каміння. На руслах потоків будували захисні греблі. Після четвертого дня інтенсивного розкопування опустилися на глибину семи метрів. Розбили молотком і зубилом вузьку щілину і проникли в горизонтальний печерний хід. Параметри ходу були оптимальними для подальшого руху вперед, але роботу ускладнювали ґрунтові води. Довелося одягати гідрокостюми і глибоко занурюючись у розкислий намул, розкопувати замив.

Штурм понору продовжили восени, кілька виїздів зробили зимою, але підкорити його не встигли. Раптове танення снігу спричинило великі потоки води з навколишніх полів, які кілька днів зникали під землею, змітаючи на своєму шляху навіть важке каміння. Видовище варте захоплення. Стихія знову зачинила двері в підземелля.

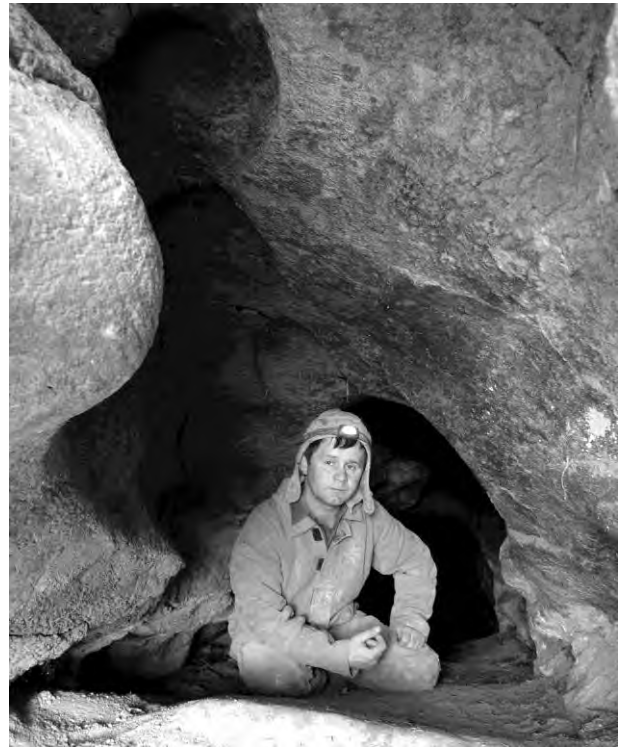

Відкопування входу до печери Мокра Яма

Печера „Замкова”. Високо над долиною річки Циганка в с. Кривче білють стрімкі скелі гіпсового урвища, на вершині якого знаходяться руїни середньовічного замку. Тут, у скельній стінці, знаходиться вхід до підземної порожнини. Висота входу над рівнем річки Циганки 45 м. Вузький вхід раптово переходить в об’ємний грот 15 м завдовжки, до 2,5 м завширшки і висотою 1,5 м. Печеру відвідують місцеві жителі, про що засвідчує товстий шар кіптяви

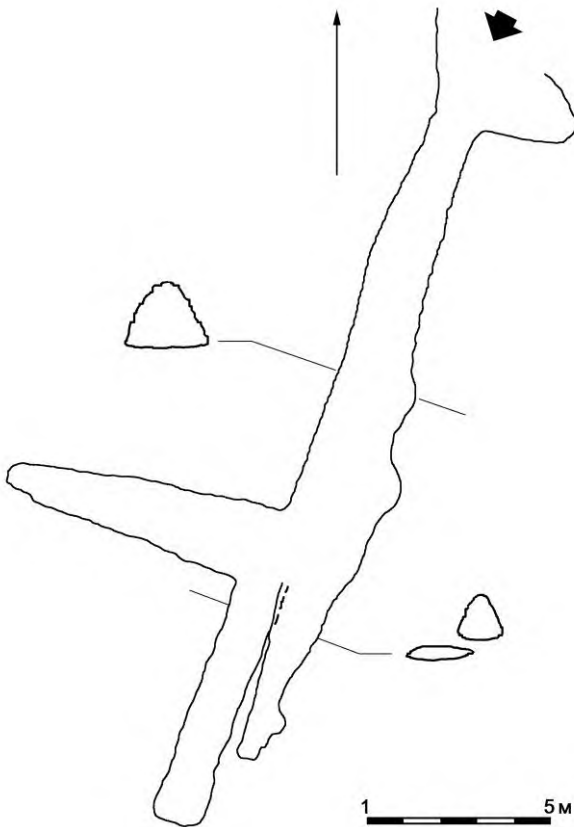
Складання плану печери Замкова

У привхідній частині печери Замкова

на стінках і стелі. У правій стінці широким отвором чорніє єдине розгалуження печери. Прямо по ходу головної галереї – потужна висипка (уламки перекриваючих порід та глина). Саме тут зимою 2003 р. ми розпочали прокопування. Спроба проникнути далі низьким ходом вздовж правої стінки не вдалася. Вирішили розчищати хід між стелею і висипкою, тримаючись лівої стінки з невеликим нависаючим карнизом.

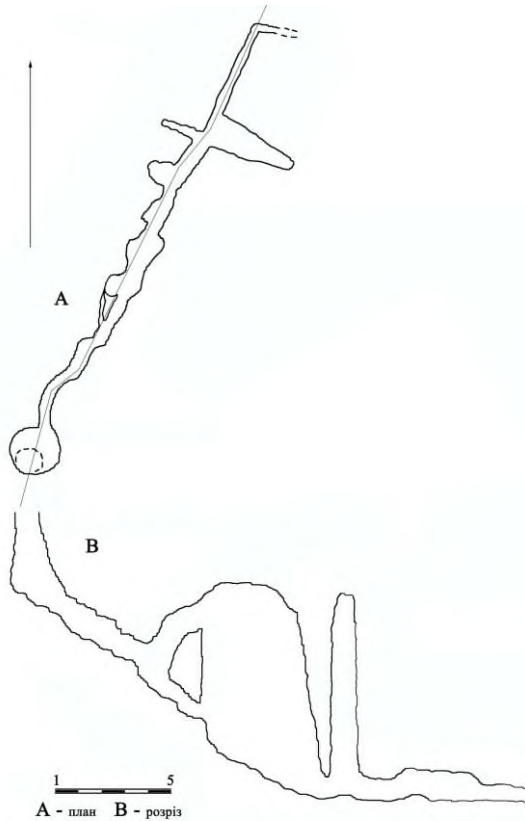
Загальна протяжність обстежених ходів становить тепер 39 м. Очевидне одне – підземелля все ближче підходить під територію замку. Можна припустити, що в давнину між ними існував зв’язок. Печера “Замкова” і Кривчанський замок давно привертали нашу увагу. Однак до детального вивчення їх взаємозв’язку ми ще не проступили. Між тим проведення дослідницьких робіт такого характеру надзвичайно цікаве і необхідне, позаяк Кривчанський печерно-замковий комплекс становить рідкісний приклад дивного симбіозу західно-подільської замкової споруди (XVII ст.) і природного карстового утворення доісторичних часів.

План печери Замкова

Печера „Галина”.

Вхід до печери виявлено в 2003 р. під час планового обстеження гіпсового масиву біля села Скот'ятин. Її довжина становить 27 м, амплітуда - 15 м., висота входу над рівнем моря 250 м.

План печери Галина

Вхідний отвір у карстовому провалі. Опускаємося на дно п'ятиметрового колодязя. Конус висипки майже повністю перекрив хід в південно-західному напрямку. Крутим схилом потрапляєм до першого уступу. Зліва видніється отвір, що веде вгору. Піднімаємося на другий ярус. Внизу вузькою смугою чорніє невідомий вхід. Повертаємося на уступ і протискуємося через вузьку щілину вниз. Ми на дні горизонтального тріщиноподібного ходу, висотою 3 м. Стінки покриті дрібними кристалами, інколи червонуватого кольору. В склепінні, на висоті 1,5 м. від дна знаходимо вхідний отвір до „органної” труби, яка пустотілим циліндром, діаметром 1,2 м. вривається в гіпсову товщу. Незважаючи на гладкі стінки, вдалось піднятися в верхню частину труби. Пізніше, за результатами топоїомки визначили це місце на поверхні. Тут, в майбутньому, можна буде пробити другий, більш надійний вхід.

Тріщиноподібний хід пересікає перша невелика розвилка. В обидві сторони тупики. Вперед теж пройти неможливо. Обвальна порода (уламки гіпсу, ратинської вапняку та глини) повністю перекрили хід. Хоча працювати тут можна. Печера впевнено йде у масив.

Місцевий колгосп ще в 80-х р. планував тут відкрити кар'єр, тому на площі в декілька га оголили гіпс, провели взривні роботи. Це основна причина активних провалів. В даний час кар'єр знову відновив роботу, в

результаті чого повністю знищена хоч і маленька, але красива печера.

В печері Галина

Печера „Зимова” („Язловина”). У давнину на місці входу до печери „Зимова” пролягала неглибока, але широка долина, на дні якої протікав струмок, несучи талі і дощові води до річки Серет. На той час карстові порожнини, що залягають під долиною, були вже повністю сформовані. Високий зал із розмитим доверху склепінням, набравши багато вологи, обвалився на дно печери, утворивши на поверхні велику карстову лійку. З того часу дзвінкий струмок назавжди змінив свою стежку: забувши дорогу до річки, він зникає під землею.

Проводячи комплексне вивчення району на наявність карстових порожнин, члени спелеосекції натрапили на водопоглинаючу лійку в квітні 2003 р. Оглянувши долину з величезним водозбором, важко було повірити, що печера може бути доступною, адже весною порожнина приймає разом із тисячами кубометрами талої води розмитий ґрунт, який осідає на дні лабіринту. Перші спроби підкорити обводнений вхід виявилися невдалими. Проповзши по руслі підземного потоку до водяного сифону, стало зрозуміло, що рух далі неможливий навіть з використанням аквалангів через дуже складну морфологію ходів. Єдиний вихід – сухе русло. Отже, надія була лише на зиму.

І ось ми на лижах морозного зимового ранку, знайомою дорогою прямуємо до печери. Наші надії виправдались: потік замерз і вода не потрапляла в печеру. Швидко одягнувши спорядження, ми опустились у підземелля. Перше, що вразило – це сильна тяга повітря в середину при відносно широкому ході. Надіємось, що попереду є велика печера. Повземо по руслі потоку. В окремих місцях його ширина сягає трьох метрів, висота – іноді 15 см. Навіть через 30 м земля під нами залишається замерзлою, у вузьких місцях рух повітря прискорюється, стає холодно. Тяга настільки сильна, що на такій відстані від входу повітря не встигає прогрітись. Зустрічаємо перше розгалуження, і вирішуємо розділитись.

У правій частині, подолавши перший обезводнений сифон, стаємо в повний зріст. З низького і плоского хід переходить у розмиті вертикальну тріщину. Попереду ще один сифон, непрохідний, потрібно копати. Звертаємо увагу на підвищення з рихлої землі біля входу у сифон. Робимо висновок, що вода замулює цей сифон, і лисиці час від часу його поглиблюють. Розширюємо хід до відповідних розмірів і протискуємось у широкий округлий зал з купою обвальної каміння посередині. Далі хід несподівано йде вгору, проте ширина його незначна. Потрібно докласти зусиль, аби протиснутись між шарами твердої породи. З жартами згадуємо танець „ламбада”. І знову зал. Черговий раз звертаємо увагу на наслідки обвалу по лівій стінці. У цьому місці стіна обвальної висипки проглядається на кілька метрів вгору. Колись тут теж був великий зал. Виходить, що ми третину шляху рухались периметром великого обвалу. Похилим ходом потрапляємо в наступний зал. Об’єми вражають, особливо після пройденого шляху. Далі хід стрімко падає вниз. Попереду широкий зал, але висота його недостатня для подальшого руху. Прискіпливо обстежуємо кожен метр порожнини. Світло наших ліхтарів не знаходить протилежних стінок.

Ще декілька разів ми вирушали до печери, щоб подолати межу невідомості, але погодні умови змусили нас припинити роботи. Піднявся рівень води, і виникла небезпека для життя. Чекаємо наступної морозної зими, коли водотік у привхідній частині припиниться і можна буде знову потрапити у загадкове підземелля. Назвали ми печеру „Зимова”.

Наприкінці 1970-х рр. печеру вивчали спелеологи львівського клубу “Циклоп”, назвавши її “Язловина” (за місцевою назвою урочища). Про це нам не було відомо².

Цей нарис є початком серії публікацій про результати нових досліджень нашої спелеосекції, яка буде продовжена у наступних статтях.

Обводнена ділянка печери Зимова (Язловина)

1. Дублянський В. Н., Смольников Б. М. Карстолого-геофизические исследования карстовых полостей Приднестровской Подолии и Покутья. – Киев, 1969. – С.54-55.
2. Вперше результати тогочасних досліджень опубліковано в 2006р. Див. Савчин М., Дерев'ягін О. Печера „Язловина” біля Шупарки // Літопис Борщівщини. – Вип.11. – С. 45-47.